

Tulonjaon kehitys ja välitön verotus

Marja Riihela
Erikoistutkija
VATT
marja.riihela@vatt.fi

Ilpo Suoniemi
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
ilpo.suoniemi@labour.fi

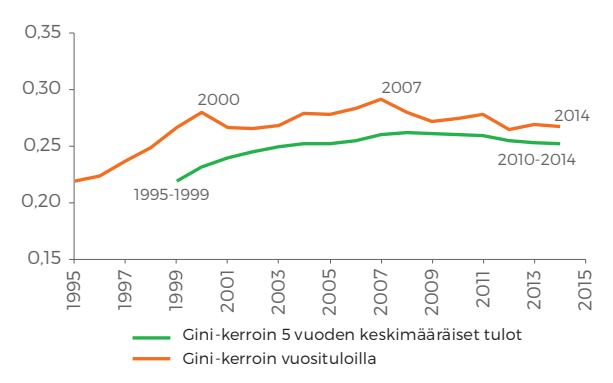
Tiivistelmä

Tämä **PT Policy Brief** tuo esiin havaintoja Suomen tuloerojen kehityksestä 1990-luvun puolivälin jälkeen. Tällä ajanjaksolla tuloerot ovat kasvaneet. Aluksi kasvu oli hyvin nopeaa, kunnes kehitys tasaantui finanssikriisiin myötä. Tämä näkyy tarkasteltaessa kehitystä viiden vuoden ajalta lasketuissa keskituloissa. Taloudessa on tuloliikkuvuutta, ts. tulot vaihtelevat vuodesta toiseen. Havaitsemme, että liikkuvuus tuloportaikossa on vähentynyt. Samalla kun tuloerot ovat kääntyneet kasvuun, on tuloverotuksen progressiivisuus alentunut. Valtion tuloveron alennusten ohella tähän on erityisesti tulojakauman huipulla vaikuttanut pääomatulojen voimakas kasvu.

Perustuu Suomen Akatemian Strategisen Tutkimuksen Neuvoston (STN) rahoittamaan tutkimustyöhön WIP-konsortiossa.

- Usean vuoden keskituloilla mitatut tuloerot ovat kasvaneet finanssikriisiin asti.
- Liikkuvuus tuloportaikossa on vähentynyt.
- Pienituloisten toimeentulo on pääosin tulonsiirtojen varassa. Nykyisin ylimmän tulonsaajaprocentin tuloista valtaosa on pääomatuloja.
- Tuloverotuksen progressiivisuus aleni samalla, kun tuloerot kääntyivät kasvuun.
- Tuloveroasteikon progressiivisuuden kiristäminen pääomaverotus huomioiden on keino kaventaa tuloeroja.
- Sipilän hallituksen aikaista tulonjaon kehitystä ei tässä arvioida.

Kuvio 1. Käytettävissä olevien tulojen Gini-kertoimet vuosituloille ja 5 vuoden keskituloille.

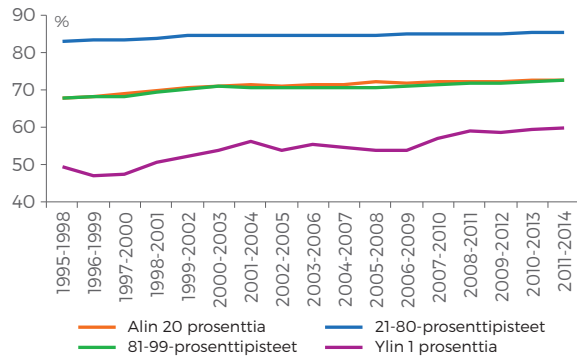
Lähde: Tulonjaon kokonaisaineisto 1995–2014, Tilastokeskus.

Taloudessa on tuloliikkuvuutta, ts. tulot vaihtelevat vuodesta toiseen, jolloin vuosituloilla mitatut tuloerot poikkeavat pidemmän aikavälin keskituloilla mitatuista tuloeroista. Tuloeroja ja köyhyyttä siedetään yleensä paremmin, jos liikkuvuus on suurta ja paikat rikkaiden ja köyhien joukossa vaihtuvat jatkuvasti (**FRIEDMAN**,

1962). Jos tulonmuodostus on satunnaista, tuloerot voivat ääritapauksessa jopa hävitä, jos tarkastellaan pitkän aikavälin keskimääräisiä tuloja (**ATKINSON YM., 1988**).

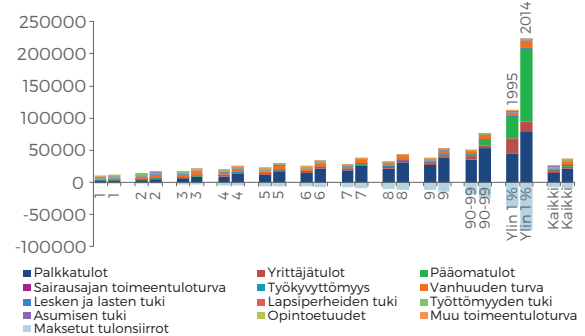
Yksilöiden tulovaihtelusta johtuen pidemmän aikavälin keskituloilla mitatut tuloerot ovat tasoltaan pienemmät kuin vuosituloilla mitatut tuloerot (kuvio 1). Keskitulois-

Kuvio 2. Henkilön pysyvyys samassa tulonsaajaluokassa edellisistä kolmesta vuodesta kahtena.

Lähde: Tulonjaon kokonaisaineisto 1995–2014, Tilastokeskus, Riihelä & Tuomala (2019).

Kuvio 3. Käytettävissä olevat tulot tulonsaajakymmenyksissä ja ylimmissä prosenteissa vuosina 1995 ja 2014.

Lähde: Tulonjaon kokonaisaineisto 1995–2014, Tilastokeskus.

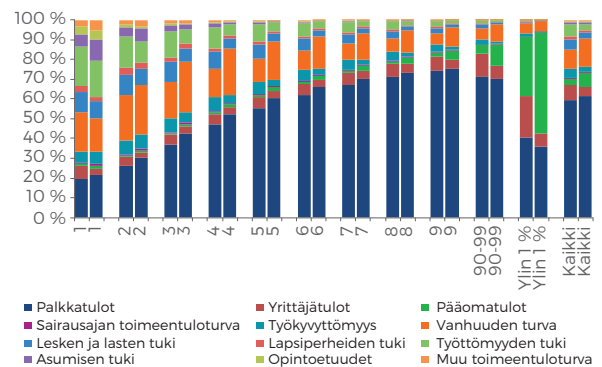
sa mitatut tuloerot kasvoivat ajanjaksoon 2005–2009 asti, minkä jälkeen ne ovat pysyneet lähes muuttumattomina. 2000-luvulla pitkän aikavälin tuloerot ovat lähentyneet vuosituloilla mitattuja tuloeroja. Tämä viittaa tuloliikkuvuuden vähentymiseen, ks. myös **RIIHELÄ & SUONIEMI** (2017).

Kuviossa 2 tuloliikkuvuutta kuvataan niiden henkilöiden osuutena, jotka ovat pysyneet samassa tarkasteluvuoden tuloluokassa vähintään kahtena vuotena edellisistä kolmesta vuodesta. Tuloissa voi siis tapahtua pientä vaihtelua tai yhden vuoden osalta lyhytkestoinen huomattavakin tulojen muutos. Dynaamisessa tulonjakaumassa näkyy jäykistymistä siten, että liike tuloasemien välillä on vähentynyt. Erityisen voimakkaasti on kasvanut todennäköisyys pysyä tulojakauman huipulla, ylimmässä tulonsaajaprocentissa. Pysyvyys on jäänyt korkeammalle tasolle aikana, jolloin tuloerot saavuttivat aikaisempaa korkeamman tason.

Koko väestön tasolla työtulojen (palkka- ja yrittäjätulot) osuus bruttotuloista on pysynyt melko vakaana, noin 65 prosenttia bruttotuloista. Alimmassa tulonsaajakymmenyksessä tulonsiirtojen osuus on ollut kaikkina tarkasteluvuosina yli 70 prosenttia ja vasta neljännessä tulonsaajakymmenyksessä työtulojen osuus ylittää tulonsiirrot.

Toisaalta pääomatulojen osuus on kasvanut ja keskittynyt tulojakauman huipulle. Kaikkein suurituloisimpien saamat pääomatulot ovat kasvaneet eniten (kuvio 3), ja nykyisin ylimmän tulonsaajaprocentin tuloista valtaosa on pääomatuloja (kuvio 4). Lisäksi niiden ansiotuloja lievempi verotus näkyy kaikkein suurituloisimpien veroasteessa. Edellä käytetyn tulonjaon yleismittarin, Gini-kertoimen taustalla oleva yksilöiden välisten tuloerojen painotus korostaa mui-

Kuvio 4. Bruttotulojen koostumus vuosina 1995 ja 2014 eri tulolajeittain.

Lähde: Tulonjaon kokonaisaineisto 1995–2014, Tilastokeskus.

ta tulonjakomittareita vähemmän suurituloisten saamia tulonlisäyksiä, ks. **RIIHELÄ & TUOMALA** (2019).

Koko väestöllä tulonsiirrot ovat keskimäärin 27 prosenttia bruttotuloista vuonna 2014. Tulonsiirroista noin puolet on vanhuudenturva. Eläkkeet ovat reaalisesti kaksinkertaistuneet vuodesta 1995 ja kasvua on kaikissa muissa paitsi alimmassa tulonsaajakymmenyksessä, jossa eläkeläisten (lähinnä kansaneläkkeen saajia) suhteellinen osuus on laskenut, ks. **RANTALA & RIIHELÄ** (2017). Työttömyyden tuki on suurimmillaan alimmassa tulonsaajakymmenyksessä ja on ollut lievässä kasvussa, vaikka koko väestössä työttömyystuki on reaalisesti laskenut työttömyyden pienentymisestä johtuen. Asumistuki ja muu toimeentuloturva – lähinnä toimeentulotuki – on lähes kaksinkertaistunut kahdessa alimmassa tulonsaajakymmenyksessä.

Henkilöverotusta on kevennetty 1990-luvun puolivälistä 2010-luvun alkuun (kuvio 5). Kevennykset on tehty lähinnä valtion ansiotuloverotuksessa. Eri tulotasoilla veroasteiden kehitykseen vaikuttaa olennaisesti se, millaisia tuloja henkilöt saavat. Ansiotuloja verotetaan progressiivisen asteikon ja pääomatuloja suhteellisen asteikon mukaan. Kuviossa 5 on esitetty keskimääräiset veroasteet (maksetut tulonsiirrot / bruttotulot) bruttotulojen tuloluokissa.

Valtionveron alennukset eivät näy alimmissa tulonsaajakymmenyksissä, koska heidän tulotasoillaan valtionveroa ei makseta. Veroasteen lasku näkyy erityisesti keskituloja suuremmissa tuloissa. 2010-luvulla veroasteet ovat uudelleen nousseet muilla paitsi pienituloisilla, jotka hyötyivät 2010-luvun vaihteen kunnallisverotuksen perusvähennyksen ja eläketulovähennyksen muutoksista (RIIHELÄ & VIITAMÄKI, 2015). Ylimmän tulonsaajaprocentin keskimääräinen veroaste on lähes koko ajan ollut matalampi kuin ylimmän tulokymmenyksen. Tämä on seurausta pääomatulojen osuuden nopeasta kasvusta 1990-luvun puolivälin jälkeen ja osuuden pysyminen korkeana finanssikriisin jälkeen. Verotus ei ole progressiivista suurimmissa tuloissa, erityisesti ylimmässä tulonsaajapromillessa (RIIHELÄ & TUOMALA, 2019). On huomattava, ettei Sipilän hallituksen aikaista tulonjaon kehitystä tässä arvioida, sillä tilastoitu kehitys ulottuu vain vuoteen 2016, jolloin tämä hallitus oli vasta ensimmäisellä budjettikaudellaan.

Kokonaisuutena arvioituna tuloverotuksen progressiivisuus on selvästi alentunut tarkastelujakson aikana ja samalla tuloerot ovat kääntyneet kasvuun. Tuloveroasteikon progressiivisuuden kiristäminen, huomiodien pääomaverotuksen merkitys, on luonnollisin keino kaventaa tuloero-

ja ja vastata tulevaisuuden haasteisiin, esimerkiksi väestön ikääntymisen myötä kasvavien hyvinvointimenojen aiheuttamaan paineeseen julkisen talouden tasapainolle tai ilmastopolitiikassa esitettyjen ohjaukeinojen aiheuttamaan toimeentuloerojen kasvuun.

OECD:n teettämän survey-tutkimuksen (OECD, 2019) perusteella lähes 70 prosenttia vastaajista (Suomesta saatiin sama luku) oli yhtä mieltä väitteestä: ”Pitäisikö rikkaita verottaa nykyistä enemmän, jotta näin voitaisiin tukea köyhiä?”. Tämän perusteella verotuksen progressiivisuuden lisäämisellä on myös laajaa kannatusta. ■

Kirjallisuus

ATKINSON, A.B. & BOURGUIGNON, F. & MORRISON, C.

(1988), Income Distribution and Wealth Inequalities. Earnings Mobility. European Economic Review, 32, 619–632.

FRIEDMAN, M. (1962), Capitalism and Freedom, Chicago: University of Chicago Press.

OECD (2019), Risks that Matter. Main Findings from the 2018 OECD Risks that Matter Survey.

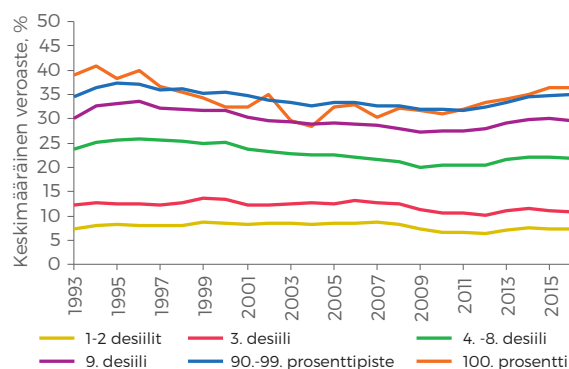
RANTALA, J. & RIIHELÄ, M. (2017), Eläkeläisten käytävissä olevat tulot. Teoksessa Susan Kuivalainen, Juha Rantala, Kati Ahonen, Kati Kuitto, Liisa-Maria Palomäki: Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo 1995–2015. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1/2017.

RIIHELÄ, M. & TUOMALA, M. (2019), Ovatko tuloerot Suomessa kasvaneet luultua enemmän? Talous ja Yhteiskunta 1/2019.

RIIHELÄ, M. & SUONIEMI, I. (2017), Miksi Suomen tuloerot ja köyhyys ovat kääntyneet kasvuun? Teoksessa Heikki Taimio (toim.): Tuotannon Tekijät. Palkansaajien Suomi 100 vuotta. Palkansaajien tutkimuslaitos.

RIIHELÄ, M. & VIITAMÄKI, H. (2015), Veromuutosten vaikutukset sukupuolen mukaan vuosina 1993–2012. VATT Tutkimuksia 180. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Kuvio 5. Keskimääräiset veroasteet henkilökohtaisille tuloille (yli 18-vuotiaat) eri tuloluokissa.

Lähde: Tulonjaon palveluaineisto 1993–2016, Tilastokeskus.